

FILMFORGALMAZÁS, MOZIMŰKÖDTETÉS ROMÁNIÁBAN – MAGYAR SZEMMEL, EURÓPAI VÁGYAKOZÁSSAL

Jakabffy Samu a filmforgalmazással és filmfeliratozással foglalkozó romániai Clorofilm Kft. alapító tulajdonosa. Forgalmát tekintve a Clorofilm évente 10-15 film vetítési jogát veszi meg Romániára, egyike azon 5-6 romániai cégnek, amelyek mozifilm-forgalmazással foglalkoznak. A Clorofilm társtulajdonosa a Chicago Tours Kft.-nek, amely jelenleg három városban működtet mozit: Kolozsváron a Győzelem (Victoria), Nagyváradon a Szabadság (Libertatea) és Tordán a Fox filmszínházat irányítja. Jakabffy Samuval Kósa András László beszélgetett.

Pro Minoritate: Hogy kerültél közel a filmekhez, profi, forgalmazói szinten?

Jakabffy Samu: 1996-ban volt a *Százéves a mozi* válogatássorozat a Duna TV-ben. Nagyon sok filmet megnéztem ebből a sorozatból. Így kezdődött. Filmklubot szerveztünk Kolozsváron, majd megalapítottuk a *Filmtett* mozgóképes havilapot. Aztán tulajdonképpen az egész adta magát, azokban az években ezen a területen sok lehetőség volt. Olyan filmek jelentek meg, mint például a *Kontroll*,¹ a *Taxidermia*,² az első *Mundruczó*-film,³ amelyek jó filmek voltak, és nem volt, aki Romániában bemutassa ezeket.

Abban az időben Romániában még voltak mozik, szinte minden székelyföldi városban működött filmszínház, Csíkszeredában, Gyergyószentmiklóson, Székelyudvarhelyen és Sepsiszentgyörgyön is. Ma már nincsenek mozik ezekben a városokban, Marosvásárhelyen is csak egy van.⁴

A Kulturális Alap támogatást nyújtott ezen filmek határon túli forgalmazásához, ebből aztán sikerült megmaradnunk. Egyfajta szerelem ez – amikor látsz egy jó filmet és egyből azon jár a fejed, milyen jó volna, ha mások is láthatnák, és persze jó elmondani, hogy ezt is mi mutattuk be. Vagyis ott van a személyes rész is. A *Hukkle-t*⁵ én nagyon szerettem és nem volt senki, aki behozza Romániába, és bemutassa. Pedig akkor ezt nagyon kevés pénzért meg lehetett venni Romániára. Persze ez relatív, de végül is úgy gondolom, hogy azok az árak akkor is és nagyjából most is reálisak voltak.

ProMino: Tehát nincs benne a történetben, hogy magyar filmeket kell behozni, hanem az üzlet mellett a személyes érdeklődés határozza meg, hogy mit is forgalmaz a Clorofilm...

J. S.: Most már relatíve kevés magyar filmet forgalmazunk. Évente olyan 10-15 filmet hozunk be Romániába, és ebből 2-3 az, ami magyar film. Nem feltétlenül szempont a magyar közönség, erre nincs a Clorofilben jelenleg energia, de 2-3 éves távlatban van rá perspektíva. Kezd összegyűlni olyan 4-5 kereskedelmi magyar film, amiben van speciálisan magyar néző – csak persze a Székelyföldön jelenleg nincs mozi. A magyar közönségre való építéshez több idő, energia kellene, és ezt mi most nem tudjuk hozni.

Ugyanakkor nagyban függ attól, hogy ki a forgalmazója a filmnek, vannak olyan forgalmazók, akik túl sokat kérnek egy filmért. Itt van például a *Frankenstein-terv*,⁶ ez egy jó film, de Magyarországon lesz összesen annyi nézője, mint amennyi Romániában már eddig volt. Szerveztünk Bukarestben egy rendezvényt, és teltházas volt (kb. 700 néző). Könnyen lehet, hogy több nézője lesz, a különböző rendezvényekből, fesztiválokból. S közben jön a Coproduction Office, és mond egy elképesztő árat Romániára. Erre mondtuk, hogy annyiért nem. Nagyon fontos, hogy reális árat kérjenek. Ugyanis a jogdíjakon felül a filmre még 5-7 ezer eurót ráköltünk: reklám, kópiavásárlás, szállítás, feliratozás, besorolás és akkor rendezvények kapcsán a moziknak még néha fizetünk is. S a mérleg attól lesz pozitív vagy negatív, hogy kapunk-e rá MEDIA⁷ támogatást. A komolyabb haszon pedig azon dől el, hogy el tudjuk-e adni tévének. Ez nagyon esetleges, ennek nincs köze ahhoz, hogy kinek a filmje. Volt olyan, hogy hat magyar filmet tudtunk eladni csomagban egy tévének, s volt olyan, hogy egyet sem tudtunk eladni. A nagyobb baj ott van, hogy egy-egy filmben ül a pénz 2-3 évet, és ezért elég nagy a tőkeigénye.

ProMino: Jól értem, hogy akkor alapvetően mégiscsak a filmek ára szabja meg azt, hogy mit mutattok be? S ebben a kérdésben húzzatok egy vonalat, hogy ennyit és nem többet?

J. S.: Nem feltétlenül húzunk egy vonalat, mert vannak olyan filmek, amelyekért hajlandóak vagyunk többet fizetni.

A következő szempont, hogy mennyibe kerül egy 35 mm-es kópia a megvásárolt filmből. Ha 1270 euróba kerül egy kópia, mint a Taika Cohen-filmből,⁸ akkor nincs üzlet, mert annyit itt nem tudunk kihozni egy filmből. Romániában ezt nem lehet. Pontosabban nincs kizárva, hogy összejön, de ez akkora rizikót jelent, hogy nem akarjuk bevállalni, mert mögöttünk nincs bank. Mi többé-kevésbé a saját pénzünket fektetjük be egy-egy filmbe. Ezért kétszer megnézzük, mit veszünk meg, nem vásárolunk csomagban.

ProMino: Hogyan néz ki a filmforgalmazás támogatási rendszere?

J. S.: Jelenleg relatíve sok pénzt kapunk a Media Programtól, s néha máshonnan is. Romániában pedig csak a román filmekre vannak támogatási struktúrák, vagyis akkor adnak, ha a filmnek van egy román koproducere. Román

filmet Romániára mi nem vettünk meg, forgalmaztunk azonban román filmet Magyarországon – partnereken keresztül –, de ahhoz nem kaptunk romániai támogatást.

ProMino: És hogy néz ki az a modell, hogy a filmforgalmazást kiegészítitek mozi-működtetéssel?

J. S.: Nem sokáig fogunk már mozit működtetni, mert lejárnak a szerződéseink és már most látható, hogy nem minden esetben tudjuk a szerződéseket megújítani. Például Kolozsváron a Győzelem mozi bérleti szerződése lejár az idén, és nem kapjuk meg újra.

Nagyváradon viszont a Szabadság mozi más történet. Ott sikerült – s úgy látom, hogy ez a jövő – összehozni helyi szinten egy olyan csapatot, akiket ez érdekel. És kialakult egy olyan viszony, amely lehetővé teszi, hogy nyereségesen működtessük, nem kizárólagosan filmvetítéssel, hanem rendezvény-szervezéssel is.

ProMino: Sepsiszentgyörgyön az a hír, hogy az önkormányzat újraindítja a mozit. Marosvásárhelyen az egyetlen még működő mozi most került a város tulajdonába, s elindult az átalakítása. A több mint 600 fő befogadására alkalmas termet három kisebbre alakítják. Hogy látod, követhető ez a modell? Önkormányzati működésbe adni a mozikat?

J. S.: Én nem bízok az önkormányzatokban, ugyanis a régi mozik alapvetően központi, forgalmas helyen vannak, s más érdekek vannak az önkormányzatok környékén, ami nem arról szól, hogy mozit kell működtetni.

A székelyföldi városokban azért nincs mozi, mert ezek kisvárosok, s nincs rá elég kereslet, tehát egy cégnek nem éri meg működtetni. Nagyobb városokban megjelennek azok, akik mást akarnak, s másra kötnek üzletet az önkormányzatokkal. Amit azért nem értek, mert egy-egy ilyen beruházás megtérülése 2-5 év, s önkormányzati választások négyévente vannak. Vagyis eléggé rizikós egy vállalkozást arra építeni, hogy jobban vagyok az önkormányzattal.

Romániában a 12-14 multiplex mozi miatt némileg növekszik a mozilátogatók száma, de ez kifutóban van. Két-három éve még elképzelhetetlen volt, hogy egy film 50 ezer nézővel nyisson, ma ez lehetséges, ugyanakkor minden évben van 3-4 erős blockbuster és vannak a közepesebb filmek, utóbbiak nézőszámai nem feltétlenül növekedtek, ami azt jelenti, hogy a multiplexek nem honosítottak meg egy moziba járási kultúrát.

Ami Erdélyt illeti, szkeptikus vagyok, mert az elmúlt időben az egyedüli érték csak a pénz és a vagyon különböző megjelenési formái voltak. 2009 után pedig kialakult egy letargia, amely azt jelenti, hogy a túlélésre rendezkedtek be az emberek. Ez pedig rányomja a bélyegét tulajdonképpen mindenre. Pedig a gazdasági fellendülés időszakában le lehetett volna fektetni

azokat a társadalmi értékeket, amelyek hosszú távon meghatározóak lehetnének. Nagyon értékes évek voltak, elpazaroltuk őket.

Érdemes lenne összevetni, hogy '89 előtt hány könyvet olvasott el az erdélyi magyar gyerek, és hányat olvas ma. A trend egyértelmű: néha meredekebben csökken, máskor kevésbé. Ráadásul azok közül, akik ma az oktatási rendszerből nem funkcionális analfabétaként jönnek ki, nagyon kevesen maradnak az országban. Elég rövid idő alatt és elég gyorsan jutunk vissza a *középkorba*, csak miközben akkor egy családban volt 5+ gyerek, ma már nem lehet számítani a gyerekekre sem... Az „okosak” (szociológusok, oktatási szakik, dékánok, rektorok stb.) azon kellene elgondolkozzanak, hogy az ő nyugdíjukat majd ki fogja fizetni, ha nem születnek gyerekek...

Ami a mozit illeti, nincs stratégia, nincs szándék és nincs érdek, hogy a Romániában '89 előtt létező 400 moziból legyen valami.

ProMino: S akkor mi a megoldás, hogyan lehet eladni a filmeket, ráadásul abban a küldetéstudatban, hogy „ne népbutítást áruljunk”?

J. S.: Bukarestben kezd kialakulni egy moziba járó közönség, és nagy előny, hogy anyagilag megengedhetik maguknak a relatív gyakori moziba járást. Bukarestben, de Kolozsváron is – a legkülönbélebb gazdasági beruházásoknak köszönhetően itt maradt sok-sok ember az egyetemi tanulmányok befejezése után – kialakult egy olyan réteg, amelynek nem gond bemenni a moziba, kifizetni a mozijegyet, és igénye is van erre a fajta szórakozásra.

ProMino: Ez akár azt is előrevetíti, hogy a magyarországihoz hasonló művészmozihálózat alakuljon ki, erősödjön meg Romániában is?

J. S.: Nem hinném, hogy egy ilyen hosszú távú elképzelésből legyen valami. Sok-sok évnek kell eltelnie, hogy ezen a téren Románia, de akár Erdély a magyarországi filmforgalmazás mostani helyzetéhez közel kerüljön. Ez egy álom...

ProMino: Változott-e valami a Kulturális Minisztérium hozzáállásán azzal, hogy Kelemen Hunor személyében RMDSZ-es miniszter került az élére?

J. S.: Annyi például változott, hogy ezt a törvényt, ami alapján az önkormányzatok tulajdonába adják a mozit, hamarosan módosítják. Abszurd, ugyanis eddig mintegy 70 mozi került át az önkormányzatokhoz, s a mienket kivéve – ahonnan most minket is kiraknak – egyben sem működik ma már mozi.

Az ideális az lenne, ha a RADEF-et⁹ 4-5 kisebb regionális egységre bontanák, amelyek jogilag teljesen függetlenek egymástól. S valami olyan együttélést kéne kitalálni az önkormányzatok és a RADEF között, mint az oktatásban: az épület legyen az önkormányzaté, a RADEF pedig töltsen fel filmes tartalommal.

Marosvásárhelyen is érdemes majd megnézni, hogyan alakul a háromtermessé alakított mozi sorsa. Szerintem 2-3 éven belül nem mozi lesz azokban a termekben, abban az ingatlanban.

ProMino: S mit látsz európai szinten, kell-e EU-s szabályozás ezen a téren?

J. S.: Mindenekelőtt azzal kellene kezdeni, hogy a mozgóképkultúra kerüljön be a kötelező tananyagba. Az esélye ennek a következő 5-10 évben nulla, mert az oktatás nemzeti hatáskörben van.

Ami megvalósulhatna rövid távon, az az lenne, hogy alakuljon ki egy európai filmes archívum. Ugyanis, ha valaki ma egy régebbi (20-30 éves) filmet szeretne vetíteni több helyszínen, több alkalommal, akkor annak kiderítése, hogy a jogok kinél vannak bizonyos országokban vagy adott területeken (például Ausztriában a mozis és a tévés jogok 90%-ban nem ugyanannál a cégnél vannak), óriási erőfeszítést igényel. A film nem egy Shakespeare-darab, amiért bemész a könyvtárba és leveszed a polcra, mert a film nincs meg a könyvtárban. Nagyon nagy segítség Magyarországon a Filmunió, amelynél rengeteg film megvan, illetve segítenek kideríteni, hogy a keresett film vetítési joga kinél van.

Ugyanezt lehetne szabályozni azoknál a filmeknél is, amelyek részesülnek valamilyen támogatási formában (Eurimages, MEDIA, Arte, nemzeti filmalapok). Ha egy film nem hoz be akkora bevételt, hogy azzal vissza tudja fizetni a támogatást, akkor mondjuk 5-7 év múlva a jogok kerüljenek ezen archívumhoz, amelyhez bátran fordulhat mindenki és néhány euróért vetítheti.

ProMino: Látsz-e valamiféle lehetőséget abban, hogy Kárpát-medencei filmforgalmazásban lehessen gondolkodni?

J. S.: Ma azt mondom, hogy 2-3 évig halott dolog, de hosszú távon mindenképpen érdemes ezen dolgozni. Ma az EU-ban óriási előny, hogy több országban élnek magyarok, gyakorlatilag nyelvi korlátok nincsenek, határok nincsenek. Egy szlovákiai magyar színészekkel, magyar producerekkel Erdélyben forgatott film gond nélkül lehet román-magyar-szlovák koprodukció.

ProMino: Hogy látod: a román film véglegesen leelőzte a magyart, vagy ez változó?

J. S.: Romániában 2000 körül egy év alatt készült annyi film, mint amennyit Magyarországról egy évben Cannes-ba beválogattak. Vagyis, hogy éppen melyik „filmes nemzet” van elől vagy hátul, az változó. Most van egy ilyen hullám a román filmeseknél, de ez – szerintem – lecsengőben van, ezek a rendezők, akik most futnak, már túlvannak egy-két világsikeren, s annak a lehetősége, hogy még 3-4 világsikert elérő filmet csinálnak, minimális. Nagyon ritka az, hogy egy rendező tíz világsikert elérjen és mindezt egymás után.

Jegyzetek

- ¹ Antal Nimród filmje 2003-ban készült.
- ² Pálfi György filmje, amely 2005-ben lett bemutatva.
- ³ *Nincsen nekem vágyam semmi*, 1999.
- ⁴ A marosvásárhelyi Művész (Arta) Mozit éppen most kapta meg az önkormányzat a Kulturális Minisztériumtól, s a 617 helyes mozitermet a hírek szerint három kisebbé alakítják. (A Szerk. megj.)
- ⁵ Pálfi György 2002-ben bemutatott filmje.
- ⁶ *A Szelíd teremtés – a Frankenstein-terv* Mundurczó Kornél filmje, melyet 2010. szeptember 9-től vetítenek a magyarországi mozik.
- ⁷ A MEDIA program az EU audiovizuális politikájának második pillére, melynek lényege, hogy az EU pénzügyi támogatást nyújt az unió tagállamaiban készülő színvonalas filmek és televíziós műsorok előállítására, azok Európa-szerte és Európán kívül történő terjesztésére, és a helyi filmgyártók nemzetközi versenyképességének növelésére. Az első MEDIA program 1990-ben indult. Az EU a jelenlegi – 2007-től 2013 végéig tartó – program számára 755 millió eurót irányzott elő. A korábbiakhoz hasonlóan a mostani program is főként filmek és más audiovizuális alkotások gyártására, terjesztésére és népszerűsítésére összpontosul. L. <http://europa.eu/pol/av/index_hu.htm> (letöltve: 2010. 11. 02.)
- ⁸ Taika Cohen: *Eagle vs. Shark*, romantikus komédia, Új-Zéland, 2007, 93 perc.
- ⁹ Regie Autonomă de Distribuție și Exploatare de Filme, RomâniaFilm: a román Kulturális Minisztérium által létrehozott filmforgalmazással foglalkozó úgynevezett állami vállalat.